

ἐγίνετο μεγαλοπρεπῶς πολλάκις τοῦ ἔτους. Ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοὶ παντός θαύματος, ἱκανὸς ἀριθμὸς κληρικῶν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔχοντες τινὰς σχέσεις πρὸς τὴν Αὐλὴν, ἐνδεδυμένοι στολὰς πλουσίας καὶ χρυσοῦράντους, προσήρχοντο πρὸς τὸν βασιλεῖα καθήμενον ἐπὶ θρόνου, καὶ κλίνοντες γόνυ ἡσπάζοντο τὴν δεξιὴν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν τῶν περὶ αὐτὸν ἱσταμένων μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Αἱ γυναῖκες μόναι, δὲν ἐξηρῶντο μὲν τῆς διατυπώσεως ταύτης, ἀλλ' ὑπεβάλλοντο εἰς αὐτὴν μακρὰν τοῦ πλήθους, ἐν αἰθούσῃ ἰδιαιτέρᾳ.

Ἐν τῇ Αὐλῇ τῆς Γαλλίας, πρὸ τῆς πρώτης μεταπολιτεύσεως, ὁ χειρασπισμὸς ἔκ μέρους τῶν κυριῶν ἀντεμείβετο δι' ἐρασιμωτέρας δεξιότητος, διότι ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπέθετε φίλημα ἐπὶ τῆς παρειᾶς αὐτῶν, ἡ δὲ βασίλισσα δὲν ἐπέτρεπε ν' ἀσπασθῶσι τὸ κράσπεδον τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς, οὕτως ἦπτοντο ἐπ' αὐτῶν τούτῳ.

Οἱ Καρδινάλιοι, οἱ ὁσιώτατοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τοῦ ὁπίστου, οἵτινες, ἐν τῇ χριστιανικῇ τῆς καρδίας αὐτῶν καθαρότητι, θεραπεύουσι τὰς ἀσθενείας τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐπιτρέποντες εἰς ἐκτυτὸς πᾶσαν τρυφὴν καὶ πῶσαν ἀπόλαυσιν, ἀπέλαυσον καὶ τοῦ προνομίου τοῦ νὰ ἐπιθέτωσι φίλημα, καὶ φίλημα διβαίως φλογερὸν, ὅχι ἐπὶ τῇ παρειᾷ ἢ τῇ χειρὶ, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν τῶν χειλέων τῶν βασιλισσῶν!

Ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ, καθ' ὁρισμέναις τινὰς ἐπιτήμους ἡμέρας, οἱ μεγιστᾶνες, γονυπετοῦντες ἐνώπιον τῆς βασιλίσσης, ἀσπάζονται τὴν δεξιάν αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ Ρωσίᾳ, τὸ χειροφίλημα καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀχληρὸν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸν ἀσπασμόν. Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐκάστου ἔτους, ὅλοι οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀξιωματικοὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τοῦ αυτοκράτορος, τῆς αυτοκρατείας, καὶ ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν. Πολλάκις αἱ ἡγεμονίδες καταπονηθεῖσαι καὶ ἀπαυδήταται, διέκοψαν τὴν ἐπίμοχθον ταύτην τελετὴν. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο τοῦ χειροφιλήματος, ὡς τεκμήριον φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς, διατηρεῖται πρὸς ὅλας τὰς κυρίας ἐν Ρωσίᾳ. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τῶν γυναικῶν, αὐταὶ δὲ ἀνταποδίδουσι χαριέστερον καὶ ἐπιφθονώτερον τὴν προσηγορίαν, ἐπιθέτουσι φίλημα ἐπὶ τῆς παρειᾶς αὐτῶν. Καὶ εἰς τὸ ἔθος τοῦτο ὑπεβάλλονται κατὰ χάριν, ὡς ἴδωμεν, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων οἱ υἱοὶ, πρὸς δὲ καὶ οἱ αυτοκράτορες αὐτοὶ.

Ἄλλοτε τὸ ἔθος τοῦ χειροφιλήματος ὑπῆρχε καὶ παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐλῇ. Ἐνώπιον τῶν Σουλτάνων τοῦ Βυζαντίου, ἔτρεμε τότε ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν ξένων Δυνάμεων ἡσπάζοντο τὴν χεῖρά τῶν. Ἀλλὰ, προΐοντες τοῦ χρόνου, τὸ χειροφίλημα μεταβλήθη εἰς ἀσπασμόν τῆς μακρᾶς χειρὶδος τῶν αυτοκρατορικῶν μαντιῶν, καὶ ὅταν ἀπολυθῶσι Σέρβας τις στρατῶτης, ἐπὶ προσέειπε τοῦ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς Ἀουράτην τὸν Α'. ἐρόνισεν αὐτὸν, κατηργήθη καὶ ἡ διατύπωσις αὕτη. Ὁ Τουρνεφόρτιος, ὅστις ἔγραψεν, ὡς γνωστὸν, πρὸ 152 ἔτων, περιγράφων τὴν τελετὴν τῆς ὑποδοχῆς τῶν πρέσβεων παρὰ τῶν Σουλ-

τάνων, λέγει ὅτι δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, ὁ Κ. Σισί καὶ ὁ Κ. Μαρκεβίλλης ἔτυχον τῆς τιμῆς τοῦ ν' ἀσπασθῶσι χειρὶδας σουλτανικάς. (Τόμ. Β. σελ. 303).

Οἱ Μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν, ὁ δὲ Φερνάρδος Κορτέζ διδασκῶν ὅτι τὴν συνήθειαν ταύτην εἶρε καὶ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Μεξικῆς ὅτ' ἰφθασε κατὰ πρῶτον ἐκεῖ.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας ὑπεχρεοῦν τοὺς παρουσιαζομένους ἐνώπιον αὐτῶν ν' ἀσπάζονται τὸν πόδα τῶν, ὁ δὲ Καλλιγούλας, τὸ ἀποτρόπαιον ἐκεῖνο βδελύγμα τῆς Ρώμης, ἀποθεώσας ἐαυτὸν, ἡξίου ἐπίσης τὸ εἶδος τοῦτο τῆς λατρείας, καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς Δοκλητιανὸς, ὅστις ἀπέθανε καλλισργῶν θρύδακας ἐν Σελῶνσι, τῆς Δαλματίας, εἰσῆγαγε τὸ ἔθος τοῦτο εἰς τὴν αυτοκρατορικὴν Αὐλὴν. Οἱ Ἕλληες ἦπτοντο ἀπλῶς τῶν γονάτων ἐκαίνων τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ ἐξευμενίσωσιν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἡσπάζοντο τοὺς πόδας τῶν προφητῶν καὶ τῶν γερόντων. Ἡ ἀμαρτωλὸς γυνὴ τῆς πόλεως Ναλὴν ἐβρεξε τοῖς δάκρυσι, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαρσε, καὶ κατερίληψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἀλείφουσα τῷ μύρῳ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς αὐτὸς κατεδέχθη νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τῆς σταυρώσεώς του, καὶ τῆς ταπεινώσεως ταύτης, τὸ παράδειγμα μιμεῖται κατ' ἔθος καὶ ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλύνων τὴν μιγὰλην ἐξδομαδὰ τοὺς πόδας θώδεκα ἀρχιερέων, καὶ ὁ πάπας αὐτὸς τῆς Ρώμης.

Οἱ πάπαι Ἀδριανὸς ὁ Α' καὶ Λέων ὁ Γ' φθονήσαντες τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐθέτησαν πρὸς τῆς ἄλλης καὶ τὸ ν' ἀσπάζωνται οἱ παρουσιαζόμενοι ἐνώπιον τῶν ἀρχιερέων τῆς Ρώμης τοὺς πόδας αὐτῶν, θεωρήσαντες ἐαυτοὺς ἀγνοήτους καὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὅστις, μὴ ἀνεχόμενος νὰ προσκυνήσῃ αὐτὸν ὁ πετῶν πρὸ τῶν ποδῶν του ἐκκτοντάρχης Κορνήλιος, «Ἀνάστηθι, εἶπε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι.»

Ἐν τῇ Περσίᾳ, οἱ ὑπῆκτοι ἡσπάζοντο ἄλλοτε τοὺς πόδας τῶν βασιλέων, πρὸς ἐνδειξὴν καὶ σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς συνάμα. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀπερρασίτῃ ν' ἀσπάζεται ὁ λαὸς, ἐπὶ πρὸς αὐτῶν, ὅχι πλέον τοὺς πόδας, ἀλλὰ τὴν γῆν!

Ἄς ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ πολιτισμὸς θέλει ἐξαλείψει τὰ χαιρετῆ ταῦτα σύμβολα τῆς δουλείας, συγγνωστὰ μόνον ὅταν εἰς ἐμπνεύσει σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ αἵμα καὶ καρδίαν ἐρώσης.

Ν. Δ.

ΝΑΥΑΓΙΟΝ.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Σούζας Σιπουβιλδὰς ἀνήκων εἰς τινὰ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ διασημοτέρων τῆς Πορτογαλλίας οἰκογενειῶν, ἀφοῦ ἐδόξατε τ' ὄνομά του κατὰ τὰς Ἰνδίας διὰ τῆς γενναιότητος καὶ τῶν λαμπρῶν κατορθωμάτων του, ἔλαβεν ἀμοιβὴν, παρὰ τὰ μέτα τοῦ 1571, αἰῶνος, τὴν διοίκησιν τῆς ἀκροπόλεως Δίου,

ἥτις εἰδίδετο μόνον εἰς ἀξιωματικούς διακεκριμένους ἀνδρείας· ἔμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἔτη πολλά. Ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἐπανίδῃ τὸν γενέθλιον τόπον του, ἐπεβίβασθη εἰς πλοῖον ἀπὸ τοῦ λιμένος Κορίνθου, συμπαρалаβὼν καὶ τὰ πλούτη, καὶ τοὺς ὑπαρξιακοὺς αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλους ἐπιβάτας.

Ὁ Σούζας συνεπέφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα του Ἐλεονώραν Γαρκίαν, θυγατέρα τοῦ Σᾶ, ὅστις ἦν τότε στρατηγὸς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Πορτογάλλων, τὰ τέκνα του, Παντολέοντα τὸν γυναικαδελφόν του, καὶ τινες ἄλλους εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικούς, ὧν ὁ ἀριθμὸς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ναυτῶν, καὶ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ τῶν δούλων, ἀνέβαινεν εἰς ἑξακοσίους περίπου ἀνθρώπους.

Ὁ Σᾶ, διατρίψας εἰς Κουλάνην, ἕνεκά τινων ἀγορῶν, ἐπὶ τῆς Μαλαβαρικῆς παραλίας, μόλις ἐδυνήθη ν' ἀναχωρήσῃ τὸν Φεβρουάριον. Τὴν δὲ 13 Ἀπριλίου εἶδεν τὴν παραλίαν τῶν Κάφρων, καὶ ἐκεῖθεν ἐπλευσαν εὐτυχῶς μέχρι τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου. Ἀλλ' ἄνεμος τροχόστατος ἀπαρκτίας ἀντιπνεύσας τότε, ἐκίνησε τὴν φοβερωτάτην θύελλαν ἀφ' ὅσας ἐδοκίμασαν ποτε ναῦται κατὰ τὰς θαλάσσας ταύτας. Ὁ οὐρανὸς παρυθὺς ἐσκοτίσθη, ἡ θάλασσα ἐξηγριώθη, καὶ τὰ κύματα ὑψούμενα μέχρι τῶν νεφῶν, ἠπειλοῦν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ καταποντίσῃ τὸ πλοῖον· τὸ δὲ πικρότατον ἐκεῖνο σκότος διέκοπτον μόνον διηνηκεῖς ἀστραπαὶ συνοδευόμεναι ὑπὸ φρικαλέων καὶ τρομερῶν βροντῶν, αἵτινες ἐνέπνεον φρίκην καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς πλέον ἀτρομήτους καρδίαις. Ὁ πρωρεὺς μετὰ τῶν ναυτῶν συνδιεσχέπτετο ἂν ἔπρεπε νὰ διακαρτερήσῃ εἰς τὴν θάλασσαν ἕως νὰ καταπέσῃ ἡ τρικυμία· ἀλλὰ φοβηθέντες τὴν πρόοδον τῆς καταιγίδος, καί, διὰ τὴν ἐτήσιον ὥραν μὴ ἐλπίζοντες νὰ παραλλάξῃ τὸ ἀκρωτήριο, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Ἰνδοίαν. Τὴν προσπάθειαν ὁμοῦς ταύτην δὲν ἐστεφάνωσαν ἡ ποθουμένη ἐπιτυχία· ἐπειδὴ οἱ ἄνεμοι, παρωργισμένοι καθ' ὑπερβολὴν, ἐφαίνοντο ὅτι εἶχον συνομόσει τὸν θλαστήν τοῦ δυστυχοῦς πλοίου ἄρκετὰ ἤδη βεβλαμμένου. Μάλιστα ἠγωνίζοντο ὅτε πρωρεὺς καὶ οἱ ναῦται νὰ τὸ ἀποσπᾶσιν ἀπὸ τῆς μανιώδους παραφορᾶς τῶν ἀνέμων. Τὰ πλευρά, προσβαλλόμενα ἰσχυρότατα ὑπὸ τῶν κυμάτων, διεσπάρθησαν, καὶ εἰσέρρεε τὸ ὕδωρ πλειότερον παρ' ὅσον ἠδύναντο πολλαὶ ἀντλῖαι νὰ ἐξαιτλήσῃ, αἱ πραγματεῖαι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἀνακούρισιν τοῦ πλοίου, ἀλλ' οὐδὲν ἤλαττώθη ὁ κίνδυνος. Τὸ δυσυχὲς πλήρωμα ἀπηλπίζθη, ἕκαστος κύμα τὸ ἠεῖλει μὲ θάνατον. Ἀλλὰ μετὰ πολὺν χρόνον συνεχῇ τρικυμίαν, ἄνεμος μεσημβρινὸς ἀπεφάτισεν ἤδη τὴν τύχην τοῦ πλοίου, ῥίψαν αὐτὸ τῇ 24 Ἰουνίου 1552 εἰς τὴν ξηρὰν· πλὴν τὸ δυστύχημα τοῦτο ἦν μηδὲν ἀπέναντι τῶν ὅσα ἐμελλον νὰ πάθωσιν ἔτιτα.

Ὅτε εὗρισκοντο μακρὰν τῆς γῆς ὥστε λίθου βολήν, αἱ λέμβοι, ἡ τελευταία αὕτη ἐλπὶς τῶν ναυαγούντων, ἀμείτως ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Σούζας, ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῆς συνοδίας του, λαβόντες κατεσπευσμένως ὅ,τι εἶχον πολυτιμότερον, κατέβησαν πρῶτοι εἰς τὰς λέμβους· ὁ κίν-

δυνος τοῦς πρηγκολούθει ἐπιμόνως, ἡ βία τῶν κυμάτων ἐξωγκουμένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ συντριβομένων εἰς τοὺς βράχους τῆς παραλίας, ὕψονε βουνὰ ὑδάτων ἱκανὰ νὰ καταβυθίσωσιν αὐτοὺς· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ μετὰ πολλοὺς κόπους, καὶ ἀγωνίας, καὶ κινδύνους ἀπεβίβασθησαν εἰς τὴν ξηρὰν· ὅλον ὅμως τὸ πλῆθος δὲν ἐδυνήθη νὰ ὤρελθῃ ἀπὸ τῶν λεμβῶν, ἐπειδὴ μετὰ τὸν δεύτερον ἢ τὸν τρίτον διάπλουν συνετρίβησαν καὶ αὐταὶ κατὰ τῶν ὑψάλων πετρῶν. Συγχρόνως ἐκόπη καὶ τὸ καλώδιον τῆς ἀγκύρας, καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἔμενον ἀκόμη ἐπὶ τοῦ πλοίου, δὲν εἶχον ἄλλο τι μέσον πρὸς σωτηρίαν, εἰμὴ τὸ νὰ ριφῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀγωνιζόμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ξηρὰν, κρατούμενοι ἄλλοι μὲν ἀπὸ βαρέλια, ἄλλοι δὲ ἀπὸ κιβώτια, τινὲς δὲ πεποιθότες εἰς τὰς δυνάμεις τῶν καὶ προσπαθοῦντες νὰ σωθῶσι διὰ τοῦ κολυμβήματος. Ὀλίγιστοι ὁμοῦς εὐτύχησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν παραλίαν ἀδελφεῖς· ἀπώλεσαν δὲ κατὰ τοῦτο τὸ ναυάγιον τὴν ζωὴν τριακόσιοι περίπου Πορτογάλλοι καὶ ξένοι. Μόλις δὲ οἱ ἀποσωθέντες ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ πλοῖον κατεποντίσθη ἁμέσως. Ὁ θλαστής οὗτος εἰς ἀπελπισίαν μεγίστην τοὺς Πορτογάλλους ἐρρίψε· διότι ἠλπίζον ἀπὸ τῶν συντριμμάτων τοῦ πλοίου νὰ συναρμολογήσῃ εἶδος βρομάδος, καί, τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σοφάλαν ἢ Μοζαμβικὴν, ἵνα ζητήσῃ βοήθειαν· ἀλλὰ καὶ αὕτη τῶν ἡ τελευταία ἐλπὶς καὶ καταφυγὴ συγκατεβυθίσθη μετὰ τοῦ πλοίου.

Ἡ παραλία, εἰς ἣν ἐξώκειλαν, ἔκειτο ὑπὸ τὴν 31^ο τοῦ ἱσημερινοῦ πρὸς μεσημβρίαν. Ὁ Σούζας διέταξε ν' ἀνάψωσιν ἄφθονον πῦρ, ἵνα θερμανθῶσιν οἱ ὁδοὶ του καὶ στεγνώσῃ τὰ φορέματά των, καὶ παρήγγειλε νὰ τοῖς διαμοιράσῃ μετὰ φειδοῦς καὶ οἰκονομίας ὀλίγον ἄλευρον, ὅστις διεσώθη μὲν ἐκ τοῦ ναυαγίου, ἀλλὰ διεφθαρμένος κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἡ θέσις τῶν ναυαγησάντων ἦτο δεινὴ καὶ ἀξιοδάκρυτος· ἐπειδὴ ἡ χώρα ἐφ' ἣν εὗρισκοντο παρίστα ἐπιφάνειαν ἀμώδη καὶ ἀνυδρον. Μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας εὗρον ἐπὶ τέλους πηγὴν ὕδατος γλυκεροῦ, ὠραλιμωτάτου δι' αὐτοὺς· εὐθὺς ἐπεχείρησαν καὶ ἀνήγειραν εἶδος χαρακώματος μὲ τὰ κιβώτιά των καὶ τινὰς μεγάλας πέτρας, ἵνα διαγῶσι τὴν νύκτα ἐν ἀσφαλείᾳ. Ὁ Σούζας, πλήρης προθυμίας καὶ ζήλου πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς συνοδοιπόρους του, τοὺς παρεκίνησε νὰ μένωσιν αὐτόθι ἕως ν' ἀναλάβωσιν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν κακοπάθειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διασωθεῖσαι ζωοτροφεῖς ἐξηντλοῦντο ταχέως, χωρὶς ν' ἀναπληρόντωνται, ἐδέητε ν' ἀναχωρήσωσιν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν παραλίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ἐνθα οἱ Πορτογάλλοι τῆς Σοφάλας καὶ Μοζαμβικῆς ἐνέργουν δραστηριώτατον καὶ ἐκτεταμένον ἐμπόριον. Ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπεῖχεν 180 λεύγας. Ὁ δὲ Σούζας διεδεχίωσε τοὺς συνοδοιπόρους του καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦ παραδείγματός του τοὺς παρώρμησε νὰ μὴ δειλιάσῃ. «Παρηγορήθητε, φίλοι μου, τοῖς εἶπε, διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν πραγμάτων· σὰς, ἐνθυμούμενοι, ὅτι διετηρήσατε τὴν ζωὴν! Ἄς ἡμεῖς ἡνωμένοι προπάντων ἵνα ὑπερνικῶμεν μὲ πλειοτέραν δύναμιν ὅσας δυσκολίας

ἀπαντήσωμεν. Ἀποβλέψατε, ὦ φίλοι, εἰς τὴν ἀσθένειαν τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων μου καὶ δότε εἰς αὐτοὺς τὴν γενναίαν βοήθειάν σας εἰς πάντα κίνδυνον. Ὅλοι τῷ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὀφείλουσιν οἱ ἰσχυροὶ νὰ βοηθῶσι τοὺς ἀδυνάτους καὶ οἱ εὐρωστοὶ τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τῷ ὑπετάχθησαν νὰ τὸν ἀκολουθῶσι μετ' εὐκαθείας ὅπου κρίνη εὖ λογόν. Παρευθὺς λοιπὸν ἐκίνησαν ἡ συνοδία, συγκειμένη ἀπὸ τὸν Σούζαν, τὴν γυναῖκα καὶ τοῦ Ἐλεονώραν, γυναῖκα ἰνδρικήν καὶ καρτερικήν, τὰ τέκνα τοῦ, ἀνίκαντα ἔτι νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἐλκύνδυναν θέσιν των, ἀπὸ τοῦ Ἀνδρέαν Βάτον, τὸν πλοίαρχον, καὶ ἀπὸ 80 Πορτογάλλους Τεύτους ἠκολούθουν 100 περίπου ὑπηρέται, φέροντες ἐκτὸς τὰ παιδία ἐκὶ τῶν ὤμων καὶ τὴν μητέρα ἐντὸς φορέϊου, καθὼς καὶ δοῦλοι καὶ ναῦται, καὶ τέλος ὁ Παντολέων μετὰ τινων Πορτογάλλων καὶ ὑπηρετῶν. Μετὰ δέ τινων ἡμερῶν ὁδοιπορίαν διὰ τόπων ἐπικινδύνων, ἀπῆντησαν ἀκροσίτους βράχους καὶ χειμάρρους πολυχυμάντους, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν πλέον ζωοτροφίας, ἐτρέφαντο ἐξ ἀνάγκης μὲ ἀγρίους καρπούς καὶ χόρτα. Τέσσαρας μὴνας ὁδοιποροῦντες ἐβλάσαν τέλος εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, χωρὶς ζόμενον εἰς τρεῖς βραχίονας.

Τὰς ἀμφιβολίας, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς ὑποφίας των διεσκεδάσεν ὁ ἄρχων τοῦ τόπου, φηαῖς τοσούτον εὐμενὴς πρὸς τοὺς Πορτογάλλους, καθ' ὅσον εἶχαν ἐμπορευθῆ πρότερον εἰρηνικώτατα μετὰ τοῦ Λαυρεντίου Μαρκεζίου καὶ Ἀντωνίου Κηλδέρου ὁ ἡγεμὼν οὗτος ὑπεδέχθη φιλοφρόνως τὸν Σούζαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, τοῖς ἐδωκε νὰ ἐνσέτωσιν ὅτι ὁ γείτων τοῦ ἄρχων ἦτο δόλιος, καὶ πλεονέκτης, καὶ ἀπληστος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φοβῶνται ὅποιονδήποτε κακόν. Ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ εὖρη ταχέως μέρος τι κατοικοῦμενον ὑπὸ Εὐρωπαϊῶν, παρέβλεψεν ὁ Σούζας τὰ δεινὰ ὅσα τῷ προεῖπεν ὁ ξενίσας αὐτόν. Ἀμὰ ὅμως διαβήντες τὸν δεῦτερον βραχίονα τοῦ ποταμοῦ, μετανόησαν, διότι τὴν ἐπιώσαν εἶδον 200 περίπου Κάφρους διευθυνομένους πρὸς τὸ μέρος των. Καὶ μολονότι ἦσαν ἐξηντλημένοι ὑπὸ κακοπαθείας, ἠτοίμασαν ὅμως τὰ ὅπλα των καὶ παρετάχθησαν ὡς εἰς μάχην· ἀλλ' ἰδόντες τοὺς Κάφρους, ὅτι ἤρχοντο ἡτύχως, ἀνεθάρρουν καὶ ἐδοκίμασαν νὰ λάβωσι παρ' αὐτῶν ζωοτροφίας δι' ἀργυρίου ἢ μὲ ἀνταλλαγὴν σιδηρῶν σκευῶν, ὡς τὸ ἔθνος τοῦτο εἶναι ἀπληστον. Ἐβανετο δὲ ὁ φιλόξενος οὗτος λαὸς εἶχε καλὴν πίστιν, διότι ἐβεβαίωσαν τοὺς ναυαγῆσαντας πῶς ἂν ἤθελον νὰ ἐλθῶσιν εἰς τὸν βασιλεῖα των, ἤθελον εὖρε ὁδοδοχὴν εὐμενῇ. Ὅθεν ἡ ὑπερβύλλουσα κακοπάθεια καὶ ἡ χρεὴ ὅτι εὗρον τὸν ζητούμενον ποταμὸν, καὶ προσέτι, τὸ ἰσχυρότερον, ἡ ἐλλειψὶς τῶν τροφίμων, ἡ ἀγχαстан τοὺς Πορτογάλλους νὰ παραδεχθῶσι τὰς προτάσεις τῶν Κάφρων. Τεὺς ἠκολούθησαν λοιπόν. Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς παρήγγειλε νὰ σταθῶσιν εἰς τόπον σὺνδεσδρον κατὰ τὴν ὁδόν. Ἐνταῦθα δ' ἐτρέψαν τινὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐλάβον εὐτελεῖς τινὰς τροφὰς μὲ ἀλλαγὴν πραγμάτων ἀποσπασθέντων ἐκ τοῦ ναυαγίου. Ὁ Σούζας, ἐν καλῇ πίστει, ἠθέλησε νὰ προσμείη τὴν ἀπὸ Σοφάλας ἀριζὴν τινων ἐμπόρων, καὶ ἐζήτησεν αἰεὶν

παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ κατασκευάσῃ καλύβας δι' ἐκὺν τὸν καὶ διὰ τοὺς συντρόφους του. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ τῷ εἰπωσιν, ὅτι ὅσο περιστάσεις τὸν ἐμποδίζουσι νὰ ὑποδεχθῇ εὐνοϊκῶς καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συνόχ' ἰπόρους του, πρῶτον ἡ σπάνις τῶν τροφίμων, καὶ δεῦτερον ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἐλάβον οἱ ὑπήκοοί του ἀπὸ τὰ ὅπλα των· ὅθεν εἰς ἐτέρῳσι νὰ τι παραδώσωσιν αὐτῷ, ὡς ἐνέχυρον τῆς εἰρηνικῆς διαγωγῆς των, θέλει συγκαταναύσει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν αἰτησίαν των. Ὅθεν ἡ ἐλπίς τοῦ νὰ πύτωσιν αἱ κηκοπαθείαι καὶ τὰ δεινὰ των ὑπεχρέωσε τοὺς Πορτογάλλους νὰ δεχθῶσι τὰς ἐπικινδύνους ταύτας συνθήκας. Μπαταίως ἡ Ἐλεονώρα ὑπομίμηται εἰς τὸν Σούζαν τὴν δυσμενῆ γνώμην, ἣν ὁ πρῶτος Βασιλεὺς εἶχε δώσει περὶ αὐτοῦ τούτου· δὲν ἤκουτε τὰς δεήσεις οὔτε τὰς συμβουλὰς τῆς γυναικὸς του καὶ, ἐξ ὀλεθρίου εὐπιστίας, παρεδόθη εἰς τὰ δόλια σοφίσματα τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐπίσης καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα ἠκολούθησε τὸ παραδειγμα τοῦ Σούζας καὶ παρέδωκαν τὰ ὅπλα εἰς τὸν ἀκρίτην βασιλέα. Παρευθὺς οἱ Κάφροι ἐκυρίευσαν τοὺς θησαυροὺς, οὓς ἐκόμιζον μετὰ τοσούτων ἀγώνων καὶ ἤρπασαν ὅλα των τὰ ἐνδύματα· ὅσοι δὲ ἐδοκίμασαν ν' ἀντισταθῶσιν, ἀντληῶς κατασπράχθησαν. Μόνῃ ἡ Ἐλεονώρα ἀντίστατο ἔτι γενναίως, ἀλλ' ἀδύνατος γυνὴ τί ἠδύνατο κατ' ἀνθρώπων τόση θηριωδία, αἰετὶς δὲν τῇ ἀφῆκεν κανὲν φόρεμα. Αἰτχυνομένη νὰ φαίνεται ὀλόγυμνος εἰς τὰ ὄμματα τῶν βαρβάρων τούτων καὶ εἰς τὰ τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν, ἐβρίσθη εἰς ἓνα χάνδακα ἐκτὸς εὐρισκόμενον καὶ ἐτάφη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἄμμον, μ' ἀπόρασιν νὰ μὴ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν. Ἦδη οἱ Κάφροι, φέροντες πλούτια λάφυρα, ἀπεσφόδισαν, οἱ δὲ σύντροφοι τοῦ Σούζας, διασκορπίσθησαν, ἀποφεύγοντες τὸν ἀπειλῶσαντα αὐτοὺς θάνατον.

Τελουταῖον ἡ αἰτίθης τῶν δυστυχῶν διήγειρεν εἰς αὐτῷ θάρρος τι καὶ ἐλπίδα, ὅθεν ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ τροφὰς ἵνα παρατείνῃ τὴν ζωὴν τῆς γυναικὸς του καὶ τῶν τρυφερῶν τέκνων του· ἀλλὰ γυμνός, ἀοπλος καὶ ἀήθης τοῦ τόπου, τί εἶδυνετο νὰ εὖρη εἰς ἔρημον ἡρηνισμένην ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ καταρλεγομένην ὑπὸ τοῦ ἡλίου; Μετὰ πολλὰς ἀνωφελεῖς προσπάθειας, ἐπανελθὼν εὖρε τελευτηκότα καὶ τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκά του ὑπὸ πείνης καὶ διψῆς, ἔθαψε τὰ λείψανά των ἱστοχείρως καὶ κατέφυγεν εἰς τὸς ἐρήμους, ἐνθα ἀναμφισβόλως ὑπὸ πείνης καὶ κηκοπαθείας, ἡ θηριώλωτος ὁπέθανε.

Τὰ ἐλεεινὰ λείψανα ταύτης τῆς συνοδίας, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ κόπους καὶ τ' ἀνήκουστα δεινὰ ἀπέθανον καὶ ἔμεινον μόνον 21, περιεπλανήθησαν παλὺν καιρὸν καὶ τέλος ἐβουλώθησαν ὑπὸ τῶν Κάφρων. Καὶ ἤθελον ἀποθάνει ὅλοι εἰς τὴν δουλείαν, εἰς ἔμπορος τις Πορτογάλλος, εἰθὼν ἐκ Μοζαμβίκης, ἵνα ἀγοράσῃ ὅτ' αἱ ἐλεεινὰ, δὲν τοὺς ἐξηγόραζεν. Ἐκ τούτων ἦν εἷς καὶ ὁ Παντολέων Σα, ὅστις ἀπέθανε γέρον ἐν Λισσαβῶνι.

ΛΥΣΙΣ

τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ αἰνίγματος.

Βουκέφαλος.